

اصالت سنجی

مقاله پژوهشی

خلاصه انگلیسی این مقاله با عنوان:
Presenting a conceptual model of resilient landscape with emphasis on sustainable location model based on grounded theory method.
در همین شماره به چاپ رسیده است.

ش هر سازی ایران، دوره ۵، شماره ۸، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صفحه ۱۷۱-۱۸۸
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵، تاریخ بررسی اولیه: ۱۴۰۰/۱۰/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵، تاریخ
انتشار: ۱۴۰۱/۱/۱۵

ارائه مدل مفهومی منظر تاب آور با تأکید بر مدل مکان پایدار مبنتی بر روش گراند تئوری

استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه خاوران، مشهد، ایران
دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران، ایران

مریم ابراهیم پور*
ابوالفضل منصوری اطمینان

چکیده: شهر به عنوان سیستم پیچیده‌ای که در دل بسترش به پایداری رسیده است، موجود زنده‌ای است که دائماً در حال تغییر و تحول است. این پویایی و حرکت، تعیین کننده بسیاری از رفتارها و واکنش‌های شهر است. سیما و منظر شهر، یکی از صورت‌های واکنش به نیروهای بستر است. واکنش به نیروهای بستر، تجسم یافته تعریف «تاب‌آوری» است. هدف از انجام پژوهش حاضر ارائه مدل مفهومی منظر تاب آور مبتنی بر مدل مکان پایدار می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع کیفی و به لحاظ نوع شناسی مورس "تک‌روشی موازی" است. لذا جهت تحلیل داده‌های کیفی از روش فرا ترکیب (تحلیل پایه) و تحلیل محتوا (تحلیل مکمل) به صورت هم‌زمان استفاده شده است. روش جمع‌آوری اطلاعات مطالعه اسنادی و مصاحبه نیمه ساختارمند می‌باشد. جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری از نرم‌افزار Nvivo استفاده شد. جامعه آماری در پژوهش حاضر ۳۷ نفر اساتید و صاحب نظر در امر طراحی شهرسازی می‌باشند. بر این اساس مصاحبه با ۳۷ نفر انجام گردید که در فرایند تحقیق، ۱۶۷ کد اولیه (باز) استخراج گردید. با بازبینی متعدد و ادغام کدها بر اساس تشابه در طی چندین مرحله، در نهایت ۱۰ درون‌مایه و ۲۵ زیر درون‌مایه اصلی استخراج گردید. ۱۰ درون‌مایه عبارت‌اند از: کیفیت قرارگاه‌های رفتاری، کیفیت سازگاری فرم با کاربری‌ها، کیفیت ایمنی و امنیت، کیفیت محیط فضایی - کالبدی، کیفیت محیط ادراکی حسی، کیفیت تدارک ذهنی، کیفیت اقلیم خرد فضاها، کیفیت شهری، کیفیت اصوات بو و رایحه محیط، کیفیت طراحی شهری پایدار و تعادل اکوسیستم‌ها. پس از بررسی درون‌مایه‌ها و زیر درون‌مایه و کشف روابط علی و معلولی "معنا در حس مکان" و "پایداری و تاب‌آوری" را می‌توان به عنوان دو مؤلفه تأثیرگذار جهت ایجاد منظر تاب آور دانست.

واژگان کلیدی: منظر و سیمای شهر، تاب‌آوری، پایداری، گراند تئوری.

*مسئول مکاتبات: Ebrahimpourmaryam20@yahoo.com

۱- مقدمه

باشد، در طول زمان پایدار خواهد ماند. راز پایداری در طول زمان، تعامل با «زمینه» است. تعاملی هم‌افزا، بدین گونه که سیستم می‌بایست از بستر و زمینه‌اش «درس» بگیرد (یاد بگیرد و علاوه بر پاسخگویی به نیروهای بستر، از آن‌ها در راستای شکوفایی‌اش استفاده نماید).

هر اثر انسان‌ساخت که ریشه در هویت، فرهنگ، منظر ذهنی، منظر عینی (چند رکن اصلی «زمینه») و دید به آینده و نیازهای آینده کاربران محیطش داشته

خوشنودی، خیر و سودمندی می‌دانند. زیبایی‌شناسی در لغت به معنای شناختن زیبایی و آن رشته‌ای است از روانشناسی. هدف زیبایی‌شناسی، شناساندن جمال است. زیبایی‌شناسی که در گذشته شاخه‌ای از فلسفه بود، در دوران معاصر آمیزه‌ای از فلسفه، روانشناسی و جامعه‌شناسی هنر است. از سده هیجدهم به این‌سو، زیبایی‌شناسی به‌عنوان یک علم، بر آن شد که راه علوم طبیعی را پیش گیرد و مانند فیزیک، شیمی یا زیست-شناسی با روش‌های این علوم عمل نماید، ولی مشخص شد که زیبایی‌شناسی برخلاف علوم طبیعی، تأثیر عاطفی دارد و نمی‌توان آن را در آزمایشگاه مورد آزمایش قرار داد. از یک طرف، زیبایی‌شناسی همانند روانشناسی، با حالات و عوالم درونی انسانی، یعنی ادراک و عاطفه، غم و شادی، زیبایی و اراده و غریزه سروکار دارد و از طرف دیگر، مفهوم و احکام آن به‌شدت نسبی است (Moulavi, 2002).

۱-۱-۲- رویکردهای زیبایی‌شناسی: بررسی رویکردهای موجود در رابطه با ماهیت زیبایی‌شناسی نشان می‌دهد، دو رویکرد کلی وجود دارد: عینی و ذهنی. در مورد ذهنی و یا عینی بودن زیبایی، نظرات زیادی ارائه شده است و در این‌که قضاوت زیبا شناسانه مربوط به فرستنده یا تعبیری توسط گیرنده است، نظرهای مختلفی وجود دارد. تلاش‌های بسیاری در جهت پر کردن خلا ناشی از تفکر جدایی عینیت و ذهنیت توسط برخی همچون هوسرل، هایدگر و به‌خصوص نوربرگ شولتز صورت گرفته است تا بتوان بر اساس پدیدارشناسی، عینیت و ذهنیت را باهم در مورد "چیزها" به کاربرد؛ اما آنچه امروزه از کلمه زیبایی‌شناسی^۱ برداشت می‌شود مبتنی بر ابعاد عینی و ذهنی زیبایی است. در ادامه رویکرد زیبایی‌شناسی عینی در مقابل زیبایی‌شناسی ذهنی مورد توجه قرار می‌گیرد. زیبایی‌شناسی عینی اگرچه پذیرفتن قطعی زیبایی به‌عنوان واقعیتی عینی و بیرونی، مورد تردید

بدین شکل است که شاهد شکل‌گیری سیستم‌های خودسازمان‌ده هستیم. کلونی‌های بشری، زمانی که با بستر خود به تعامل برسند و نیازهای خود را تأمین نمایند، تشکیل سیستم‌های پیچیده‌ای را خواهند داد که توسط یک شعور جمعی، شروع به تولید و بازتولید خود در طول زمان را می‌نمایند.

شایسته آن است تا ارتقای سیما و منظر شهری را فراتر از یک ساماندهی پوسته‌ای و گذرا بررسی کنیم. چراکه شهر به‌عنوان سیستم پیچیده‌ای که در دل بسترش به پایداری رسیده است، موجود زنده‌ای است که دائماً در حال تغییر و تحول است. این پویایی و حرکت، تعیین‌کننده بسیاری از رفتارها و واکنش‌های شهر است. سیما و منظر شهر، یکی از صورت‌های واکنش به نیروهای بستر است. هر آن چیزی که به چشم بتوان دید و یا توسط حواس پنجگانه دیگر درک کرد را سیما و منظر می‌نامیم (Tibaldz, 2001). گلکار تلاش دارد تا کیفیت فضاهای شهری را بازتعریف نماید و در گام نخست برای اولین بار، قرابت به مفهوم کیفیت فضای شهری را در گرو تبیین مفهوم «کیفیت» می‌داند. در این راستا، بالا بردن کیفیت فضاهای شهری و مناظر عینی شهری را مستلزم نگاه ریشه‌ای به شهر می‌داند (Golkar, 2014). بر این اساس، مدلی مفهومی «مکان پایدار» را برای تولید و ارزیابی کیفیت فضاهای شهری و مناظر عینی شهری تولید نمود؛ که دارای سه زیرشاخه و مؤلفه اصلی است: ۱- مؤلفه عملکردی، ۲- مؤلفه تجربی-زیباشناختی، ۳- مؤلفه زیست‌محیطی. مدل مفهومی ایشان، تکمیل شده و تکامل یافته مدل «کانتر» و بر خواسته از نظریات «پانتر» و «بنتلی» است.

۲- مبانی نظری

۱-۲- زیبایی و زیباشناسی: در تعریف زیبایی این مفهوم را در ارتباط با مطلوبیت، تناسب، لذت،

^۱. Aesthetic

ادراکی است که از مرحله عملکرد ذهنی و فعالیت حواس تا مرحله‌ی فعالیت‌های عملی و بروز الگوهای رفتاری ادامه می‌یابد. او برای گستره این فرآیند ادراکی چهار سطح مختلف ادراک زیبایی‌شناختی قائل می‌شود که عبارت‌اند از: سطح ادراک حسی، ادراک معنایی، سطح ادراک نشانه‌ای و سطح ادراک نمادین (Nohl, 2001).

۲-۲- مفاهیم و تعاریف تاب‌آوری: تاب‌آوری^۱

عبارت است از حرکت و یا تغییر ناگهانی به‌این‌ترتیب، در بسیاری از رشته‌های مختلف تاب‌آوری نشان‌دهنده ظرفیت دوباره به‌جای اول برگشتن و یا بازیابی بعد از یک شوک یا یک رویداد است (Shukri Firooz, Chah, 2017).

در سال ۱۹۷۳ هولینگ واژه تاب‌آوری را به‌طور مشخص وارد ادبیات تخصصی اکولوژی نمود. تاب‌آوری در فرهنگ لغات معانی مختلفی را به خود اختصاص داده و برداشت‌های متفاوتی از آن می‌شود که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به توان بازسازی مجدد، انعطاف‌پذیری، سازگاری توأم با بازیابی‌ای که ضمن رفع مشکلات ناشی از بحران، زمینه تحقق توسعه پایدار را فراهم می‌سازد، اشاره کرد. تاکنون تعاریف متعدد و متنوعی از تاب‌آوری بیان شده که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تاب‌آوری را چنین تعریف می‌کند، شرایطی که ضمن بازیابی و حفظ سطح زندگی و ایمن‌سازی جوامع در برابر سوانح و حوادث طبیعی، زمینه‌ای را فراهم می‌سازد که جامعه قدرت تولید، کیفیت و سطح زندگی خود را همانند گذشته حفظ کند (Ziari & Hoseini, 2016).

تاب‌آوری به معنی توانایی فرد، خانواده، جامعه، کشور و سیستم‌ها برای کاهش سازگاری و بازیابی از شوک‌ها و فشارها است، به‌طوری‌که موجب کاهش

است، برخی معتقد هستند که پذیرش غلبه وجه عینی بر وجه ذهنی آن جای تردید ندارد. عینی بودن زیبایی، اصل قطعی و پذیرفته‌شده‌ای نیست، بلکه موضوعی است که بیشترین بحث‌ها را در زیبایی‌شناسی به خود اختصاص داده است. برخی از معیارها نشان‌دهنده غلبه وجوه عینی زیبایی دارند. در زیر برخی از این معیارهای آورده می‌شوند:

زیبایی‌شناسی ذهنی مروری بر ادبیات زیبایی‌شناسی شهری در نیم‌قرن اخیر نشان می‌دهد، چگونه مباحث زیبایی‌شناسی، از مقوله‌ای با تأکیدات بصری هنری به مقوله‌ای با گرایش‌های ادراکی معنایی تغییر جهت داده است؛ یعنی تغییر از سبک پینورسک به گرایش‌های معنا شناسانه در زیبایی‌شناسی شهری. "پینورسک با تأکیدی معمارانه بر جنبه‌های بصری-هنری منظر از جمله توجه به کثرت و تنوع، مقیاس انسانی، طبیعت‌گرایی و نظمی ارگانیک در فرم و ترکیب رنگ، توسط افرادی چون زیته، گیبرد و هالپرین رواج می‌یابد (Therrien, 2011). به‌تدریج زیبایی شهری از حوزه تأکیدات عینی و احساسی و تخصص‌گرایانه مربوط به کیفیات بصری یعنی فرم، رنگ و بافت به حوزه مطالعات ادراکی ذهنی از محیط شهری انتقال یافت. به همین دلیل، نظریه‌های زیبایی‌شناسی بیش از آن‌که در حوزه شهرسازی مطرح شود در حوزه مطالعات روان‌شناختی محیط بسط می‌یابد. استفان کاپلان، معتقد است اطلاعات مردم و میزان آشنایی با منظر، جهت‌یابی و کشف اطلاعات جدید در ترجیح زیبایی تأکید دارد (Kaplan, 1991). مطالعات کاپلان نشان می‌دهد، ترجیحات زیبایی‌شناختی را نمی‌توان جدا از بررسی مفاهیم ذهنی افراد نسبت به مکان دانست، چراکه ادراک زیبایی همراه با عواطف شخصی و پیش‌زمینه ذهنی فرد در ارتباط است (Karimi, 2014). نول معتقد است شناخت زیبایی، فرآیندی

¹. Resilience

آسیب‌پذیری مزمین و تسهیل رشد فراگیر شود در مهندسی و برای سازه‌هایی نظیر پل‌ها و آسمان‌خراش‌ها، تاب‌آوری به مفهوم ظرفیت بازگشت سریع پس از تنش، تحمل تنش بیشتر، کاهش تخریب در اثر مقدار معینی از تنش تعریف شده است (Lajvardi et al, 2016: 63). به‌رحال مطالعات مبانی نظری بیان می‌کنند که مطالعه تاب‌آوری از شیوه‌های روان‌شناسی و روان‌پزشکی سال‌های دهه ۱۹۴۰ استنتاج شد که قسمت عمده آن توسط نورمن گرامزی، امی ورنر و راث اسمیت توسعه یافت این موضوع به‌عنوان نتیجه تلاش‌هایی تحقق یافت که برای درک شناخت دلایل ناخوشی‌ها و توسعه آسیب‌شناسی روانی انجام شده بود (Samuelsson et al, 2019). یکی از انواع مطالعات در زمینه تاب‌آوری بررسی ابعاد روان‌شناختی کودکان است. پیشگامان مطالعه تاب‌آوری به تجزیه و تحلیل خطرات و آثار منفی اتفاقات ناسازگار زندگی روی کودکان مانند فشارهای مربوط به

طلاق و آسیب روانی علاقه‌مند بودند. این مطالعات نشان می‌دهد که ضرورت اصطلاحاتی مانند تاب‌آوری و آسیب‌ناپذیری یکی از بحث‌برانگیزترین موارد شده است (Ramezanzadeh, 2016: 29).

تاب‌آوری به‌عنوان توانایی درونی یک سیستم، جامعه یا عنصر برای مقاومت در برابر آثار یک رویداد طبیعی یا اجتماعی است (Wyles et al, 2017). به‌این ترتیب، برای انعطاف‌پذیر بودن، یک سیستم بایستی در وهله اول توانایی عدم تأثیرپذیری از رویداد را داشته باشد. با این تعاریف، آسیب‌پذیری و تاب‌آوری را می‌توان به‌عنوان دو مفهوم متقابل در نظر گرفت. یک سیستم آسیب‌پذیرتر، تاب‌آوری کمتری دارد و یک سیستم با آسیب‌پذیری کمتر تاب‌آوری بیشتری دارد (Moarab, 2016: 34). جدول ۱ برخی تعاریف راجع به تعریف تاب‌آوری از دیدگاه کارشناسان را مطرح می‌کند.

جدول ۱. برخی از تعاریف تاب‌آوری

منبع	تعاریف
Walker & Salt, 2000	تاب‌آوری ظرفیت یک سیستم یا بخشی از آن برای جذب و بازیابی پس از وقوع حادثه‌ای مخاطره‌انگیز است.
Adger, 2000	قدرت گروه‌ها و جوامع برای انطباق با فشارهای خارجی و تخریب‌هایی است که در نتیجه تغییرات اجتماعی، سیاسی و غیره به وجود می‌آید.
Bruneau, 2003	کیفیت مردم، جوامع، آژانس‌ها و زیرساخت‌ها که موجب کاهش آسیب‌پذیری می‌شود. نه تنها فقدان آسیب‌پذیری بلکه ظرفیت جلوگیری و کاهش خسارات و سپس، در وهله بعدی، در صورت بروز آسیب‌ها، نگهداری شرایط ایده‌آل در جامعه تا حد ممکن و سپس ر وهله سوم بازیابی از تأثیرات
Carpenter et al, 2001	تاب‌آوری روند فعالی از خود اصلاحی، تأمین آگاهانه منابع و رشد است، توانایی برای ایجاد ساختارهای روان‌شناسانه تا سطحی فراتر از توانایی فردی مورد انتظار و تجربیات گذشته.
Pimm, 1984	توانایی بک عامل اجتماعی برای مقابله با یا انطباق با تنش‌های مخاطره‌آمیز

هم‌زمان با مبحث پایداری، گزینه دیگری نیز شکل گرفت؛ پارادایمی با عنوان علوم غیرخطی که در زمینه سیستم‌ها مطرح شد و بسط پیدا کرد. در نتیجه در علوم طبیعی و محیطی نیز مورد بحث قرار گرفت (Carpenter, 2001). چنین دیدگاهی که به نام

۲-۱-۲- ارتباط تاب‌آوری و طراحی شهری:

جامعه‌شناسان دریافته‌اند که جمعیت جهانی با سرعت زیادی در حال شهری شدن هستند. منابع اولیه بشری به سرعت در حال مصرف است. در نیمه دوم قرن ۲۰،

۲-۲-۲- ارتقای سیما و منظر به کمک تاب‌آوری:
نما یکی از مؤثرترین عناصر تأثیرگذار بر کیفیت فضاهای شهری است که اصلاح آن می‌تواند به بالا رفتن کیفیت منظر عینی شهر منجر شود. منظر عینی نامناسب شهرهای امروزی، نتیجه دور باطلی است که برون‌رفت از آن نیازمند شناخت ریشه‌ای معضل و ارائه قواعدی است که بتواند حرکت نیروهای مرتبط را در یک راستا هماهنگ کند. تدوین چارچوب برای ناهای شهری خود دارای اهمیتی خاص است و باید متناسب با زمینه، شرایط فیزیکی و با توجه به نوع کاربری صورت پذیرد. در این میان بررسی ابعاد طراحی شهری حاکی از اهمیت ابعاد هویتی، زیبایی‌شناختی، عملکردی و زیست‌محیطی است (Golkar, 2010). برای تاب‌آوری، امروزه در سطح جهان شاخص‌های متنوعی تعریف و مورد استفاده قرار می‌گیرد به عبارتی طراحی شهری در تمامی مقیاس‌ها باید این چهار بعد را پاسخ دهد؛ بنابراین در نمونه نمای خیابانی به‌عنوان یکی از مصادیق طراحی شهری در مقیاس خرد، لازم است تا این ابعاد مورد توجه قرار گیرد. همان‌طور که بیان شد این پژوهش به‌صورت خاص بر بعد زیبایی‌شناسی تأکید دارد (Ribeiro, 2019).

۲-۳- مدل پیشنهادی؛ مدل "مکان پایدار":
گرچه نظریه "مکان" پیشنهادی "کانتر" بنیان نظری کارآمد و قابل توجهی برای طراحی شهری است، با این وجود، در پرتو پیشرفت‌های دانش طراحی شهری در دهه‌های اخیر لازم است که برخی نارسایی‌های نظریه مزبور که در دهه ۱۹۷۰ میلادی تدوین گردیده بود، مرتفع شود. مبحث "پایداری مبتنی بر بوم‌شناسی" و توجه به محیط و قرارگاه طبیعی شهرها از جمله مباحثی است که از دهه ۱۹۸۰ طرح گردیده و برخی از مهم‌ترین نظریه‌های طراحی شهری به‌واسطه عدم لحاظ آن مورد چالش قرار داشته‌اند. به نظر می‌رسد که مدل "مکان" کانتر نیز می‌تواند با افزودن بعد بوم‌شناسی به آن همچنان به‌مثابه

تئوری آشفتنگی و یا غیرخطی شناخته می‌شود، بر متغیر بودن و غیرقطعی بودن رفتار سیستم‌های فرهنگی و طبیعی تأکید دارد و همچنین رفتارهای غیرقابل پیش‌بینی این سیستم‌ها را توجیه می‌کند. علوم مردم‌شناسی و مدیریت منابع، استفاده‌کنندگان دیدگاه غیرخطی بودند. دانش منظر، به‌عنوان زمینه‌ای خود سازمان‌ده نمود پیدا کرد. این زمینه فکری، منظر را پدیده‌ای ناهمگن (ناهمگن فضایی) معرفی کرد که ذاتاً آشوبناک است. با این دیدگاه، جامعه‌شناسی به شکل روش‌شناسی سیستماتیک دیدگاه غیرخطی را به مدیریت و برنامه‌ریزی منظر وارد کرد به‌خصوص در رابطه با مدیران پروژه‌هایی که می‌توانستند پروژه‌هایی را مثال بزنند که نتایج غیر مشخص داشتند را اختصاص دهد. پروژه‌هایی که نتایج آن‌ها فرآیندی و یادگیری از نتایج و عملکرد بود.

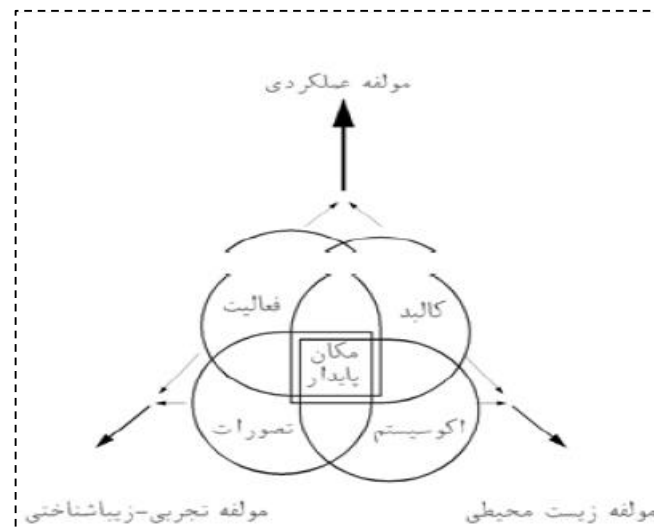
در برنامه‌ریزی شهری و منظر، آخرین تفکرات در رابطه با پایداری، تمایل به ایده پردازی کمی و منطقی را داشتند (که پایداری را ماندگاری و ثبات می‌دانستند). از دیدگاه غیرخطی، پایداری معنی متناقضی داشت. چگونه منظر منطقی پایدار در یک زمینه غیرقابل پیش‌بینی و آشوبناک دوام می‌آورد؟

بدین شکل، تاب‌آوری به‌عنوان ظرفیت سیستم برای پاسخ به تغییرات و اختلالات بدون تغییر در بنیان‌های اساسی‌اش، تعریف شد (Walker & Salt, 2006). تاب‌آوری وابسته به یک نگاه جدید به پایداری است. تاب‌آوری بسیار استراتژیک تر از یک ایده کلیشه‌ای است، چون برای تأثیر واقعی، تاب‌آوری می‌بایست بر اساس محرک‌های بستر و محیط، جامعه، اقتصاد و دینامیک‌های خاص مکان شکل گیرد و هم پیوندی میان چند مقیاس باشد (Pickett et al, 2004). در ادامه، با این نگاه، تاب‌آوری وابسته به این است که بتواند به تغییرات غیرقابل پیش‌بینی و غیرمنتظره، سازگار باشد (Ahren, 2016).

"کیفیت عملکردی"، "کیفیت تجربی-زیباشناختی" و "کیفیت زیست‌محیطی" به‌مثابه نیروهای شکل‌دهنده کیفیت کلی طراحی شهری یک مکان استنتاج می‌شوند که در بخش زیر مورد بحث و آزمون قرار خواهند گرفت. بر اساس مدل پیشنهادی این مطالعه، یعنی "مدل مکان پایدار"، کیفیت طراحی شهری را می‌توان به‌عنوان برآیند سه نیرو (مؤلفه) کیفیت عملکردی، کیفیت تجربی-زیباشناختی و کیفیت زیست‌محیطی شهرها نتیجه‌گیری نمود.

ابزارهای نظری مناسبی مورد استفاده قرار گیرد. از این رو مطالعه حاضر روایت جدیدی از مدل مکان را تحت عنوان مدل "مکان پایدار" پیشنهاد می‌کند که علاوه بر سه بعد "کالبد"، "فعالیت" و "تصورات" پیشنهادی "کانتر" بعد جدیدی تحت عنوان "اکوسیستم" نیز به ابعاد گوناگون "مکان" می‌افزاید.

همان‌گونه که در تصویر ۱ مشاهده می‌شود، مدل چهاربعدی "مکان پایدار" می‌تواند مبنای نظری بازشناسی مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری قرار گیرد. از ترکیب ابعاد چهارگانه محیط، سه مؤلفه

تصویر ۱. مدل مکان پایدار

تجربه فضایی شهرگردند. "مؤلفه تجربی-زیباشناختی کیفیت طراحی شهری" به دریافت‌های ادراکی، شناختی و ترجیحات محیطی افراد در قبال فضاهای شهری سروکار دارد و در نهایت، "مؤلفه زیست‌محیطی کیفیت طراحی شهری" در بعد خرد آن دربرگیرنده مقولاتی همچون تنظیم اقلیم خرد فضاهای شهری (آفتاب، جریان هوا، سایه‌گیری و غیره) و در بعد کلان دغدغه پایداری زیست‌محیطی را داشته و باکیفیت تعادل مبتنی بر

"مؤلفه عملکردی کیفیت طراحی شهری" از یک‌سو دربرگیرنده تأمین حرکت و دسترسی سهل و مناسب پیاده‌ها و سواره‌ها به مراکز جاذب شهری است و از سوی دیگر، برخلاف آموزه‌های مدرنیسم که نقش عملکردی فضاهای شهری را به کانال ساده‌ای برای رفت‌وآمد تقلیل می‌دهد، دربرگیرنده عملکردهای دیگر همچون تفریح غیرفعال، تماشای مردم و مراسم گوناگون، غذا خوردن و گفتگو، روزنامه خواندن، ملاقات با دوستان و غیره نیز بوده تا ضامن سرزندگی و غنای

آن را به لحاظ فراگیری موردسنجش قرار دهیم. نتیجه مطالعات نشان می‌دهد که مدل مزبور به‌طور کلی واجد جامعیت لازم جهت پوشش دادن به وجود مختلف پدیده‌های کثیرالاضلاع و پیچیده همچون کیفیت طراحی شهری بوده و قادر است طیف وسیعی از عناصر کیفی گوناگون را که بعضاً برخاسته از پایگاه‌های نظری کاملاً متفاوتی نیز هستند، در خود جای‌داده و تبیین نمایند.

بوم‌شناسی محیط شهری و چگونگی استفاده از منابع طبیعی اعم از زمین، آب و غیره در رابطه با طرح‌های شهری سروکار دارد.

برای آزمون جامعیت مدل سه مؤلفه‌ای پیشنهادی این مطالعه، در این قسمت تلاش گردیده است تا به‌وسیله آن، عناصر مختلفی را که نظریه‌پردازان گوناگون در رابطه با کیفیت طراحی شهری عنوان نموده‌اند (جدول ۲). طبقه‌بندی کرده و میزان کارایی

جدول ۲. دیدگاه صاحب‌نظران در زمینه مدل پیشنهادی مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری

مؤلفه‌های کیفیت نظریه	مؤلفه عملکردی	مؤلفه تجربی - زیباشناختی	مؤلفه محیط‌زیستی
جین جیکوبز "مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا"	اولویت نظم فعالیت‌ها بر نظم بصری، کاربری مختلط، نفوذپذیری، امکان نظارت و مراقبت، تنوع و غنای فعالیت‌ها	توجه به عنصر خیابان، امکان اختلاط اجتماعی، غنای فعالیت‌ها، فضاهای انعطاف‌پذیر	-
کونین لینچ تنوری شکل خوب شهر	سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت، کارایی، عدالت	سرزندگی (اجتماعی)، معنی	سرزندگی (بیولوژیک)
ویولینج "قرائت شهری و طراحی مکان‌های کوچک شهری"	-	قرائت‌پذیری محیط، آزادی انتخاب، فرم‌های شهری متباین، امکان زندگی اجتماعی، به گوش رسیدن آوای گذشته (قرائت میراث فرهنگی)	ترجمه به پیوندهای بومی - منطقه‌ای
یان بنتلی و دیگران "محیط‌های پاسخ‌ده" و یان بنتلی، "طراحی شهری اکولوژیک"	نفوذپذیری (فیزیکی)، تنوع (فعالیت‌ها)، انعطاف‌پذیری	نفوذپذیری (بصری)، تنوع (فرم‌ها)، خوانایی، انعطاف‌پذیری، سازگاری بصری، غنا، امکان شخصی‌سازی	کارایی از نظر مصرف انرژی، به حداقل رساندن آلودگی‌ها، پشتیبانی از اکوسیستم‌ها
راجر ترانسیک "یافتن فضای گمشده"	حفظ تسلسل حرکت (ارتباطات)	محسوریت فضاها، پیوستگی لبه‌های کنترل محورهای دید و پرسپکتیوها امتزاج فضای درون و بیرون	-
آلن جیکوبز و دانلد ایلپارد، "بد سوی یک مانیفست طراحی شهری"	دسترسی به فرصت‌ها، خوداتکایی شهری، محیطی برای همه	سرزندگی، هویت و کنترل، اصالت و معنی، زندگی جمعی	-
پرنس چارلز چشم‌اندازی از	-	مکان، سلسله‌مراتب، مقیاس،	-

	هارمونی، محصوریت، مواد و مصالح، تزئینات، هنر، نشانه‌های علائم و چراغ‌های جامعه محلی		بریتانیا"
-	ساختار، خوانایی، فرم، حس مکان، هویت، دید و منظر، مقیاس انسانی (پیاده)	-	مایکل سلوت ورث "تئوری و عمل طراحی شهری معاصر"
آسایش اقلیمی پیاده‌ها	توجه به مکان‌ها پیش از ساختمان‌ها، فراگرفتن از گذشته و احترام به بافت موجود، مقیاس انسانی، خوانایی	کاربری مختلط، توجه به نیاز همه رویه‌ها، انعطاف‌پذیری، رشد و تغییرات تدریجی، توجه به پیاده‌ها	برنامه‌ریزی و طراحی شهری دستور کار طراحی، جدید شهری، عرصه عمومی در برابر عرصه خصوصی، ساخت شهرهای مناسب مردم
آسایش اقلیمی	"نظم" شامل: انجام، وضوح، پیوستگی، "هویت" شامل: کانون، وحدت، شخصیت، "جذابیت" شامل: مقیاس، تناسب بصری، عملکردی، سرزندگی، هارمونی	"عملکرد" شامل: دسترسی و ارتباط، تنوع کاربری‌ها، امنیت	گرین شکل شهر"
-	سرزندگی، هماهنگی با بستر موجود، تنوع، مقیاس انسانی، امکان شخصی‌سازی، خوانایی، غنا	نفوذ‌پذیری، انعطاف‌پذیری، رشد و تحول سنجیده و کنترل‌شده	برایان گودی "دو آقا در ورونا: کیفیت‌های طراحی شهری"

روش جمع‌آوری اطلاعات مطالعه اسنادی، دیدگاه‌ها، تعاریف و مصاحبه فردی نیمه ساختارمند است. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران، افراد متخصص و صاحب‌نظر و اساتید دانشگاه در رشته شهرسازی می‌باشند که تعداد ۳۷ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک گلوله برفی به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. به‌منظور تولید داده‌ها از روش مصاحبه فردی نیمه ساختارمند که از نظر انعطاف‌پذیری و عمیق بودن، مناسب پژوهش‌های کیفی است، استفاده شد. هر مصاحبه به‌طور میانگین از ۲۵ تا ۵۰ دقیقه طول می‌کشد. پس از انجام ۲۷ مصاحبه، تکرار در اطلاعات دریافتی مشاهده؛ اما برای اطمینان تا مصاحبه ۳۷ ادامه یافت و کفایت داده‌ها برای تولید مدل مفهومی حاصل شد و در نتیجه فرایند جمع‌آوری داده‌ها خاتمه یافت. جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری و بررسی

۳- روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع "تک‌روشی موازی" است. لازم به ذکر است طرح تک‌روشی موازی (همانند نوع شناسی مورس)، دو روش کیفی را به‌طور هم‌زمان به کار می‌گیرد که یکی از آن‌ها روش پایه و دیگری روش مکمل است، سپس نتایج با همدیگر ترکیب می‌شوند. لذا روش انجام پژوهش حاضر شامل دو مرحله به شرح زیر است:

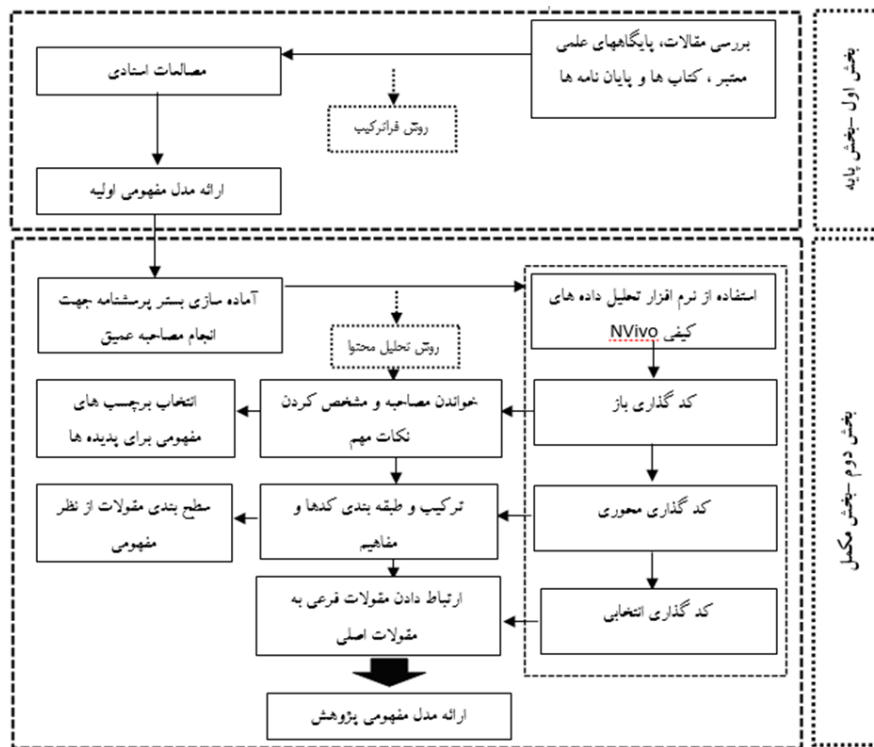
الف) بخش کیفی (بخش اول- بخش پایه) [اسنادی]: جهت ارائه مؤلفه‌های منظر تاب آور بر اساس مدل مکان پایدار؛

ب) بخش کیفی (بخش دوم- بخش مکمل) [تحلیل محتوا]: جهت تبیین مؤلفه‌های مدل مفهومی منظر تاب آور.

مؤلفه‌های ایجاد منظر تاب آور بر اساس "مدل مکان پایدار" چیست؟
 مؤلفه‌ها چگونه منجر به ایجاد منظر تاب آور می‌شوند؟

میزان فراوانی کدهای مستخرج از پرسشنامه از نرم‌افزار NVivo استفاده شد. در انتها مدل مفهومی منظر تاب آور ارائه خواهد شد. نمودار ۱ فرایند انجام پژوهش را نشان می‌دهد. در مجموع، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد:

نمودار ۱. فرآیند انجام پژوهش

۳- گام سوم: کدگذاری انتخابی^۳ (Saldana, 2009).

گام اول: کدگذاری باز: این مرحله از روش نظریه داده بنیاد بلافاصله بعد از اولین مصاحبه انجام می‌شود؛ به عبارت دیگر محقق پس از هر مصاحبه شروع به پیدا کردن مفاهیم و انتخاب برچسب‌های مناسب برای آن‌ها و ترکیب مفاهیم مرتبط می‌کند. مراحل کدگذاری باز عبارت است از:

۱. تحلیل و کدگذاری: در این مرحله پژوهشگر

۴- یافته‌های پژوهش

همان‌طور که توضیح داده شد جهت جمع‌آوری داده‌ها از ابراز مصاحبه و مطالعات اسنادی استفاده گردید و از شیوه داده بنیاد (گراندد تئوری) جهت ارائه مدل مفهومی استفاده شد. در روش گراندد داده‌ها به شیوه سیستماتیک کدگذاری می‌شوند. مراحل کدگذاری در گراندد تئوری شامل:

۱- گام اول: کدگذاری باز^۱

۲- گام دوم: کدگذاری محوری^۲

³. Selective Coding

¹. Open coding

². Axial Coding

باید به کدگذاری همه رویدادها توجه کند. ممکن است از درون یک مصاحبه با متن کدهای زیادی استخراج شود؛ ولی وقتی داده‌ها به‌طور مرتب موردبازنگری قرار می‌گیرد کدهای جدید احصاء و کدهای نهایی مشخص می‌شوند.

۲. کشف طبقه‌ها: در این مرحله خود مفاهیم بر اساس ارتباط با موضوعات مشابه طبقه‌بندی می‌شوند که به این کار طبقه‌سازی (تم سازی) گفته می‌شود. عناوینی که به طبقه‌ها اختصاص می‌دهیم؛ انتزاعی‌تر از مفاهیمی است که مجموعه آن طبقه را تشکیل می‌دهند. طبقه‌ها دارای قدرت مفهومی بالایی هستند؛ زیرا می‌توانند مفاهیم را بر محور خود جمع کنند. عنوان‌های انتخابی به‌طور عمده توسط خود پژوهشگر انتخاب شده‌اند و سعی بر این بوده تا بیشترین ارتباط و هم‌خوانی را با داده‌هایی که نمایانگر آن است داشته باشند. منشأ مهم دیگر عنوان‌ها عبارتی است که مشارکت‌کنندگان در پژوهش به کار می‌برند و می‌تواند برای پژوهشگر کاربرد داشته باشد.

۳. توصیف طبقه‌ها با توجه به خصوصیات آن‌ها: به‌منظور روشن‌تر کردن طبقه‌ها، در گام بعدی خصوصیات آن‌ها بیان می‌شود.

۴. جدول کدگذاری باز: که شامل دو قسمت است، جدول کدهای اولیه استخراجی از مصاحبه‌ها و جدول طبقه‌های استخراج‌شده از مفاهیم به همراه کدهای ثانویه آن‌ها (Auerback & Silverstein, 2009).

گام دوم: کدگذاری محوری: مرحله دوم کدگذاری که به آن کدگذاری محوری گفته می‌شود، پژوهشگر یکی از طبقه‌ها را به‌عنوان طبقه محوری انتخاب کرده و آن را تحت عنوان پدیده محوری در مرکز فرآیند مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر طبقه‌ها را با آن مشخص می‌کند (Straus & Corbin, 2017: 156).

گام سوم: کدگذاری انتخابی (گزینشی): روند انتخاب مقوله اصلی به‌طور منظم و سیستماتیک آن با

سایر مقوله‌ها، اعتبار بخشیدن به روابط و پر کردن جاهای خالی با مقولاتی که نیاز به اصلاح و گسترش دارند. این روند شامل چند گام می‌باشد: اولین قدم متضمن توضیح خط اصلی داستان است. گام دوم، ربط دادن مقولات تکمیلی بر حول مقوله اصلی با استفاده از یک پارادایم (که در کدگذاری محوری توصیف‌شده است) است. گام سوم، مرتبط ساختن مقولات به یکدیگر در سطح بعدی است. گام چهارم، به تأیید رساندن آن روابط در قبال داده‌ها است. آخرین قدم، تکمیل مقولاتی است که اصلاح و یا نیاز به بسط و گسترش دارند (Danaifar & Emami, 2015: 112).

۴-۱- تحلیل داده‌های کیفی: جامعه آماری در

پژوهش حاضر ۳۷ نفر اساتید و صاحب‌نظر در امر طراحی شهرسازی می‌باشند. بر این اساس مصاحبه با ۳۷ نفر انجام گردید که در فرایند تحقیق، ۱۶۷ کد اولیه (باز) استخراج گردید. با بازبینی متعدد و ادغام کدها بر اساس تشابه در طی چندین مرحله، درنهایت ۱۰ درون‌مایه و ۲۵ زیر درون‌مایه اصلی استخراج گردید.

کدگذاری باز داده‌های حاصل از مصاحبه:

به‌طور کلی، در کدگذاری باز قصد آن بود تا داده‌ها و پدیده‌ها در قالب مفاهیم درآید. پس از نام‌گذاری، باید ابعاد مفاهیم را شناسایی کرد. هر مقوله دارای ویژگی‌های عام است که دانستن آن اهمیت دارد و محدوده کامل ابعاد یک مقوله را نشان می‌دهد. برای مثال، مؤلفه «کیفیت قرارگاه‌های رفتاری» شامل دو زیر درون‌مایه سازگاری فعالیت، فضا، زمان و امکان شخصی‌سازی می‌باشد. برای نمایش روابط موجود میان مقولات، نرم‌افزار NVivo از الگوریتم‌های خوشه‌بندی گوناگونی برای گروه‌بندی سلول‌های مشابه استفاده و آن را استاندارد و ترکیب می‌کند.

کدگذاری محوری داده‌های حاصل از

مصاحبه: کدگذاری محوری، مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه‌پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله

و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند. در این مرحله پژوهشگر برحسب فهم خود از متن پدیده مورد مطالعه، یا چارچوب مدل پارادایم را به صورت روایتی عرضه می‌کند یا مدل پارادایم را به هم می‌ریزد و به صورت ترسیمی نظریه نهایی را نشان می‌دهد (Danaifar & Emami, 2015: 134).

کدگذاری گزینشی نقطه شروعی برای تحلیل است. توصیفی کافی از مؤلفه‌های سازنده منظر تاب آور می‌باشد و ارزیابی مجدد محورها این سؤال را خلق می‌کند که چه مؤلفه‌هایی منجر به ایجاد منظر تاب آور می‌شود؟ و در نهایت، مقوله‌ها و مفاهیم اصلی کدام هستند.

جدول ۳ درون‌مایه‌های استخراج شده (کدگذاری گزینشی) و زیر درون‌مایه‌های مرتبط با درون‌مایه‌های اصلی یا کدگذاری محوری را به همراه مؤلفه سازنده مدل مکان پایدار نشان می‌دهد.

برقراری رابطه بین طبقه‌های تولیدشده در مرحله کدگذاری باز است. این کاربر اساس مدل پارادایم انجام می‌شود و به نظریه پرداز کمک می‌کند تا فرآیند نظریه را به سهولت انجام دهد. اساس فرآیند ارتباط دهی در کدگذاری محوری بر بسط و گسترش یکی از طبقه‌ها قرار دارد؛ بنابراین در گام دوم این پژوهش بر اساس داده‌های به دست آمده از مطالعه اسناد بالادستی و مصاحبه‌های عمیق و مقوله‌بندی آن‌ها، ۱۰ مؤلفه به دست آمده است.

کدگذاری انتخابی (گزینشی) داده‌های

حاصل از مصاحبه: همان‌گونه که گفته شد، هدف نظریه‌پردازی بنیادی، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده. برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه، طبقه‌ها باید به طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی (بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را به شکل نظام‌مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده

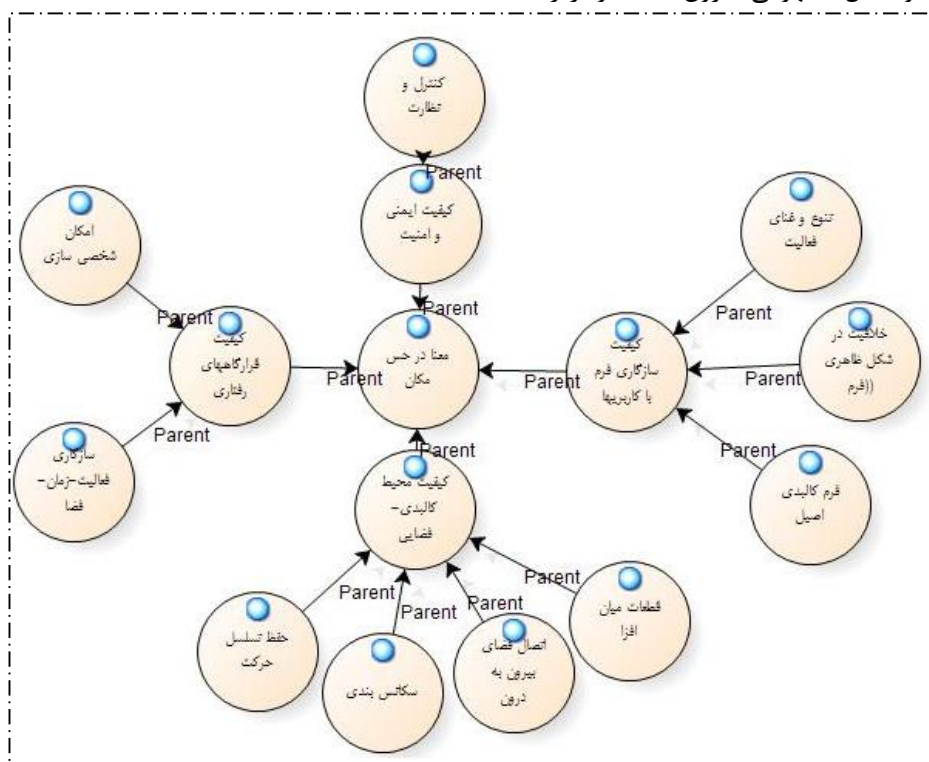
جدول ۳. دیدگاه صاحب نظران در زمینه مدل پیشنهادی مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	عناصر سازنده کدهای محوری (کدهای باز)	مؤلفه مدل مکان پایدار		
معنا در حس مکان	کیفیت قرارگاه‌های رفتاری	امکان شخصی‌سازی	عملکردی		
		سازگاری فعالیت- زمان- فضا			
		تنوع و غنای فعالیت			
		خلاقیت در شکل ظاهری (فرم)			
	کیفیت سازه‌گاری فرم با کاربری‌ها	فرم کالبدی اصیل		عینی	
		کنترل و نظارت			
		اتصال فضای بیرون به درون			تجربی - زیباشناسی
		حفظ تسلسل حرکت			
کیفیت محیط کالبدی- فضایی	سکانس بندی				
قطعات میان افزا					
پایداری و تاب‌آوری	کیفیت محیط ادراکی حسی	آرمش	ذهنی		
		پایداری در زمان			
		جذابیت			

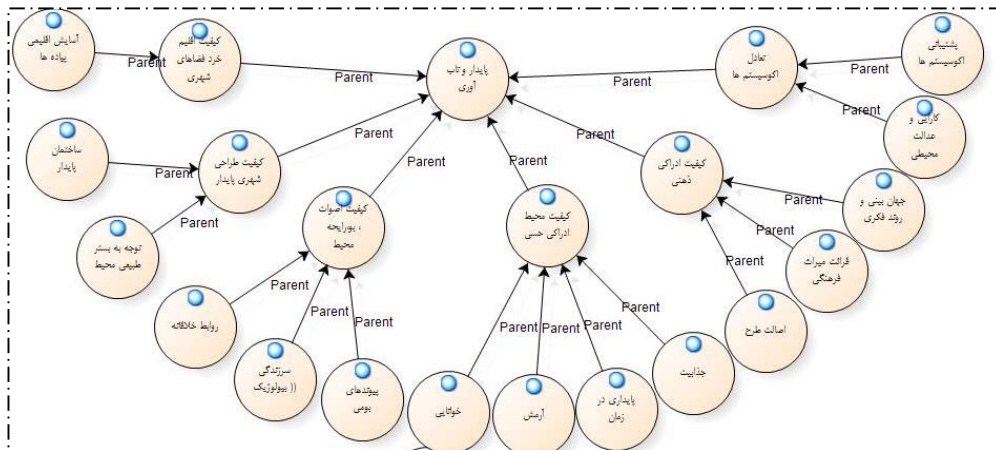
	کیفیت ادراک ذهنی	خوانایی	زیست‌محیطی
		اصالت طرح	
		جهان‌بینی و روند فکری	
		قرائت میراث فرهنگی	
	کیفیت اقلیم خرد فضاها شهری	آسایش اقلیمی پیاده‌ها	
		پیوندهای بومی	
	کیفیت اصوات، بو و رایحه محیط	سرزندگی (بیولوژیک)	
		روابط خلاقانه	
	کیفیت طراحی شهری پایدار	توجه به بستر طبیعی محیط	
		ساختمان پایدار	
تعادل اکوسیستم‌ها	پشتیبانی اکوسیستم‌ها		
	کارایی و عدالت محیطی		

درون‌مایه‌های سازنده منظر تاب آور ترسیم شد (تصویر ۲ و ۳). از طرفی نمودار ۲ چگونگی ایجاد منظر تاب آور بر اساس مدل مکان پایدار از طریق نمایش روابط بین درون‌مایه‌ها و زیر درون‌مایه‌ها را نشان می‌دهد.

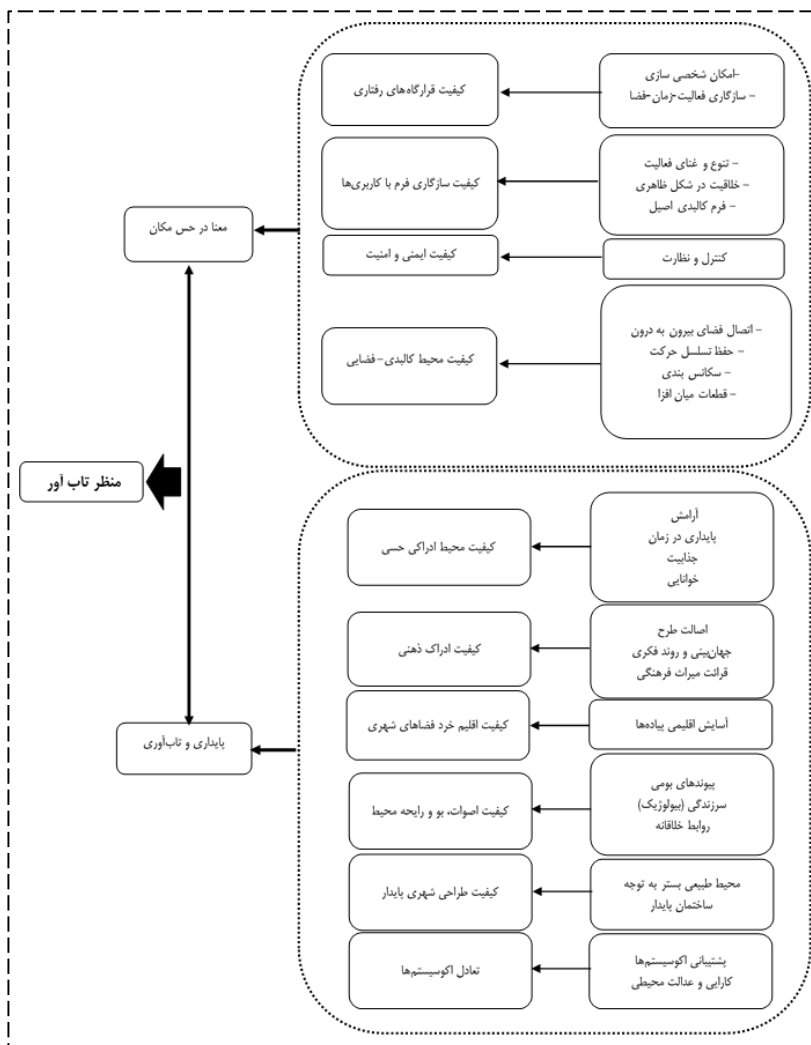
در نهایت با توجه به قابلیت نرم‌افزار NVivo در مدل‌سازی، "باز ارزشیابی داده‌ها" انجام گرفت. لذا میان کدها و طبقات استخراج‌شده از سوی پژوهشگران، روابط منطقی برقرار و مدل مفهومی درون‌مایه‌ها و زیر

تصویر ۲. بررسی مؤلفه‌های سازنده منظر تاب آور (کد‌گزینی‌های معنا در حس مکان)

تصویر ۳. بررسی مؤلفه‌های سازنده منظر تاب آور (کد‌گزینشی پایداری و تاب‌آوری)

نمودار ۲. مدل مفهومی جهت ایجاد منظر تاب آور

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

همان‌طور که در مدل مفهومی نمودار ۲ که نشان‌دهنده روابط بین درون‌مایه‌ها و زیر درون‌مایه‌ها است، مشاهده می‌شود ۱۰ درون‌مایه کیفیت قرارگاه‌های رفتاری، کیفیت سازگاری فرم با کاربری‌ها، کیفیت ایمنی و امنیت، کیفیت محیط فضایی-کالبدی، کیفیت محیط ادراکی حسی، کیفیت تدارک ذهنی، کیفیت اقلیم خرد فضاهای شهری، کیفیت اصوات بو و رایحه محیط، کیفیت طراحی شهری پایدار و تعادل اکوسیستم‌ها می‌باشد. همان‌طور که توضیح داده شد پس از انجام مصاحبه و کدگذاری در مرحله آخر تحلیل داده‌های کیفی که باز ارزشیابی و بررسی روابط علت و معلول بین کدهای گزینشی است پایایی آن نیز بررسی شد. قابلیت اعتماد که واژه‌هایی مانند پایایی و ثبات برای آن به‌کاربرده می‌شود، یکی از ویژگی‌ها و ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه یا مصاحبه با سایر آزمون‌ها) است. مفهوم یادشده با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. ازجمله تعریف‌هایی که برای قابلیت اعتماد ارائه‌شده است می‌توان به تعریف زیر اشاره کرد: «همبستگی میان یک مجموعه از نمرات و مجموعه دیگری از نمرات در یک آزمون معادل که به‌صورت مستقل بر یک گروه آزمودنی به‌دست‌آمده است» (Richards & Morse, 2007). سازگاری و قابلیت اعتماد تحقیق کیفی، به قابلیت اطمینان از نتایج برمی‌گردد. باین‌حال برخی از ایده‌ها در این مورد متناقض‌اند. برای مثال، در یکی از مطالعات اظهارشده است که دقت طراحی و روش‌های انتخابی، مفهوم قابلیت اطمینان را در مطالعات کیفی برآورده می‌سازد. در مقابل، برخی نیز به افزایش نیاز ثبات و اعتماد در آنالیز کیفی معتقدند که هدف مطالعه در پروژه تحقیقاتی است. برای تضمین ثبات و اعتماد داده‌های جمع‌آوری‌شده، محقق یک مطالعه موردی باهدف بهبود

فرایند جمع‌آوری اطلاعات فراهم کرد. این امر سبب ثبات اطلاعات از نقطه‌نظرهای مختلف می‌شود (Saghatfroush, 2014). بنابراین، فرآیند تجزیه و تحلیل داده‌ها بسیار اهمیت دارد و با توجه به فرآیند کدگذاری که برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق انجام شده است، قابلیت اطمینان از تجزیه و تحلیل و توجیه‌پذیری تفسیرها را نتیجه می‌دهد (Refaie Shirpak et al, 2010). همچنین پیشنهادشده است که برای افزایش ثبات و اعتماد تحقیق کیفی، یک پایگاه داده برای مطالعه موردی در نظر گرفته شود. برای همین منظور، رونوشت‌ها و تمام مدارک برای هر مصاحبه در فایل جداگانه در نرم‌افزار NVivo ذخیره‌شده‌اند (Denzin & Lincoln, 2008).

همان‌طور که در مدل مفهومی پژوهش مشاهده می‌شود شخصی‌سازی فضا و سازگاری بین فعالیت-فضا-زمان منجر به ارتقا کیفیت قرارگاه‌های رفتاری می‌شوند. ارتقا کیفیت قرارگاه‌های رفتاری منجر به ایجاد معنا در حس مکان می‌شود. بر اساس مصاحبه انجام‌شده ایجاد معنا در منظر باعث ماندگاری در زمان می‌شود لذا می‌توان یکی از فرایندهای پیچیده خلق منظر تاب آور دانست.

تنوع و غنای فعالیت، خلاقیت در شکل ظاهری و اصالت در فرم کالبدی منجر به سازگاری بیشتر فرم و کاربری‌ها می‌شود. کنترل و نظارت فضا منجر به افزایش کیفیت ایمنی و امنیت می‌شود. از طرفی اتصال فضای بیرون به درون، حفظ تسلسل حرکت، سکانس بندی و قطعات میان افزا منجر به افزایش کیفیت محیط کالبدی-فضایی می‌شوند که از آن طریق منجر به ایجاد معنا در حس مکان می‌شوند.

کیفیت‌های حسی و ادراکی منجر به دوام اثر در طول زمان می‌گردد. لذا مؤلفه‌هایی مانند جذابیت، خوانایی، اصالت طرح و پیوندهای بومی، جهان‌بینی و

شامل شیوه‌های کم تأثیر توسعه از قبیل آسفالت نفوذپذیر و سایبان درخت شهری مدیریت می‌شود برای ره‌گیری بارش قبل از آنکه به زمین برسد. هر ویژگی به تنوع پاسخ سیستم فاضلاب‌های سطحی شهری اضافه می‌کند، کاهش میزان زیرساخت‌های زهکشی طوفان که یک شهر نیاز به ساخت و حفظ و افزایش ظرفیت تاب‌پذیری کلی آن سیستم را دارد. به همین ترتیب، شهرها با سطوح بالاتری از تنوع اقتصادی و اجتماعی دارای تنوع پاسخ پیچیده‌تری هستند که آن‌ها در موقعیت بهتری برای انطباق با تغییر و اختلالات اجتماعی و اقتصادی قرار می‌دهد.

در خاتمه پس از بررسی درون‌مایه‌ها و زیر درون‌مایه و نحوه اثرگذاری بر یکدیگر می‌توان در مؤلفه "معنا در حس مکان" و "پایداری و تاب‌آوری" به‌عنوان دو مؤلفه تأثیرگذار جهت ایجاد منظر تاب آور دانست. لذا تصویر ۲ و ۳ پاسخ سؤال اول پژوهش و نمودار ۲ به‌عنوان مدل مفهومی نهایی پاسخ سؤال دوم پژوهش می‌باشد.

فرایند فکری طرح و نگاه به میراث گذشتگان از عوامل پایداری و تاب‌آوری منظر در ادوار گذشته و آینده خواهد بود. نوآوری و خلاقیت و به‌روز بودن طراحی ضمن اینکه نگاه به انسان معاصر دارد منجر به دوام اثر در برابر بحران‌ها خواهد شد.

تنوع زیستی و تنوع اجتماعی، فیزیکی و اقتصادی، استراتژی‌های مهم و مؤثر در حمایت از تاب‌آوری شهری می‌باشند. تنوع زیستی استعاره‌ای به‌عنوان یک کتابخانه دانش که برخی از آن‌ها آشنا و بارز است شرح داده شده است، درحالی‌که برخی خوانده نشده به‌جای ماندند، اما در قفسه‌های کتابخانه در انتظارند تا ارزش و یا عملکردشان کشف شود. تنوع پاسخ در سیستم‌های بیولوژیکی اشاره به تنوع گونه‌ها در گروه‌های عاملی که پاسخ‌های متفاوتی به اختلال و استرس می‌دهند دارد (به‌عنوان مثال، درجه حرارت، آلودگی، بیماری)؛ بنابراین با تعداد بیشتری از گونه‌های اجرایی یک عملکرد مشابه، خدمات اکوسیستم توسط هر گروه عاملی ارائه شده است. به‌عنوان مثال، تجزیه- به‌احتمال زیاد طیف وسیع‌تری از شرایط پایدار بمانند و سیستم ظرفیت بیشتری برای بهبود اختلالات را دارد. یک مثال از تنوع پاسخ اعمال شده به سیستم زیستی فیزیکی شهری

6- References:

Persian References:

- Danaifar, M. Emami, H. (2015). Qualitative research strategies: A reflection on data foundation theorizing. *Bi-Quarterly Journal of Management*, 54.
- Golkar, K. (2010). Constituent components of urban design quality. *Sefeh Scientific Research Journal*.
- Golkar, K. (2014). Constituent components of urban design quality. *Sefeh Scientific Research Journal*.
- Karimi, M. (2014). Approaches and methods in urban aesthetics, *Bagh-e Nazar Quarterly*, Volume 11.
- Lajvardi, H. Nouri, E. Besharatirad, Z. (2016). Estimation of economic resilience index in Iran and providing improvement strategies. *The first international conference on economics*.
- Moarab, Y. Salehi, E. Amiri, M. J. (2016). Evaluation of economic resilience of urban land use (Case study: District 1 of Tehran). *Quarterly Journal of Passive Defense*: 3.
- Moulavi, M. (2002). Formal analysis of urban space and its philosophical foundations. *Quarterly Journal of Fine Arts*.
- Ramezanzadeh, M. (2016). Principles and concepts of urban resilience (models and patterns). Tehran: Deputy for Studies and Planning of Infrastructure Affairs and Master Plan.
- Refaie, Sh. K. H. Guruge, S. Chinichian, M. (2010). Meta-Synthesis of Qualitative research in Health Sciences. *Iranian Journal of Epidemiology*. 6(1). 51-57.
- Shukri Firooz Chah, P. (2017). Spatial analysis of the resilience of the regions of Babol against environmental hazards. *Physical development planning*.
- Ziari, K. Hoseini, M. (2016). Evaluation of the relationship between livability and resilience in the metropolitan areas of Mashhad. *Greater Khorasan Magazine*.

Latin References:

- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related?. *progress in human geography*. 24 (3). 347-364. 10.1191/030913200701540465.
- Ahren, J. (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. *Landscape and Urban Planning*.
- Auerback, C. F. Silverstein, L. B. (2017). *Qualitative research: An introduction to coding and analysis*. New York, USA: New York University Press.
- Bruneau, M. e. (2003). A framework to quantitatively assess and enhance the Seismic Resilience of Communities. *The professional journal of the earthquake engineering research institute*. 19 (4). 733-752. DOI: <http://dx.doi.org/10.1193/1.1623497>.
- Carpenter, S. R. et al. (2001). From metaphor to measurement: Resilience of what to what? *Ecosystems*. 765-781. DOI: 10.1007/s10021-001-0045-9.
- Denzin, N. K. Lincoln, Y. S. (2008). *The landscape of qualitative research*. Sage. Vol.1.
- Kaplan, R. Kaplan, S. (1991). *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge University. Cambridge, UK.
- Karl, S. Johan, C. Stephan, B. (2019). Urban resilience at eye level: Spatial analysis of empirically defined. *Experiential landscapes. Landscape and Urban Planning*. 187 (2019) 70-80.

- Nohl, W. (2001). Sustainable landscape use and aesthetic perception preliminary reflections on future landscape aesthetics. *Landscape and Urban Planning*. Normandin.
- Paulo, J. G. R. (2019). Urban Resilience: a conceptual framework. *Sustainable Cities and Society*. S2210-6707(18)32293-5.
- Pickett, S. T. A. Cadenasso, M. L. Grove, J. M. (2004). Resilient cities: meaning, models, and metaphor for integrating the ecological, socio-economic, and planning realms. *Landscape Urban Plan*.
- Pimm, S. (1984). The complexity and stability of ecosystems. *Nature*. 321–326. DOI: 10.1038/307321a0.
- Richards, L. Morse, J. (2007). *Readable first for a user's guide to qualitative methods* (2nd ed.). Thousand Oaks-CA: Sage.
- Saghatforoush, E. (2014). Extension of constructability to include operation and maintenance for infrastructure projects. Doctoral Thesis. Queensland University of Technology.
- Saldana, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London: SAGE Publications Ltd.
- Straus, A. Corbin, J. (2017). *Basic of Qualitative Research: Techniques and Procedures for developing Grounded Theory*. Third Edition. Los Angeles: stage publication.
- Therrien, M. C. Tanguay, G. A. (2011). City strength in times of turbulence: strategic resilience indicators. Urban Affairs Association 41st Conference. New Orleans.
- Tibaldz, F. (2001). *Build popular cities, improve the public environment in cities and towns*. Rozaneh Publications. Tehran.
- Walker, B. David, S. (2006). *Resilience thinking: sustaining ecosystems and people in a changing world*. Washington: Island Press.
- Wyles, K. J. White, M. P. Hattam, C. Pahl, S. King, H. Austen, M. (2017). Are some natural environments more psychologically beneficial than others? The importance of type and quality on connectedness to nature and psychological restoration. *Environment and Behavior*. <https://doi.org/10.1177/0013916517738312>.

نحوه ارجاع به این مقاله:

ابراهیم‌پور مریم و منصوری اطمینان، ابوالفضل. (۱۴۰۱). ارائه مدل مفهومی منظر تاب‌آور با تأکید بر مدل مکان پایدارمبتنی بر روش گراند تئوری، شهرسازی ایران، ۵ (۸)، ۱۷۱-۱۸۸.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Iranian Urbanism Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

URL: <https://www.shahrsaziiran.com/1401-5-7-article11/>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27170918.1401.5.8.11.9>